

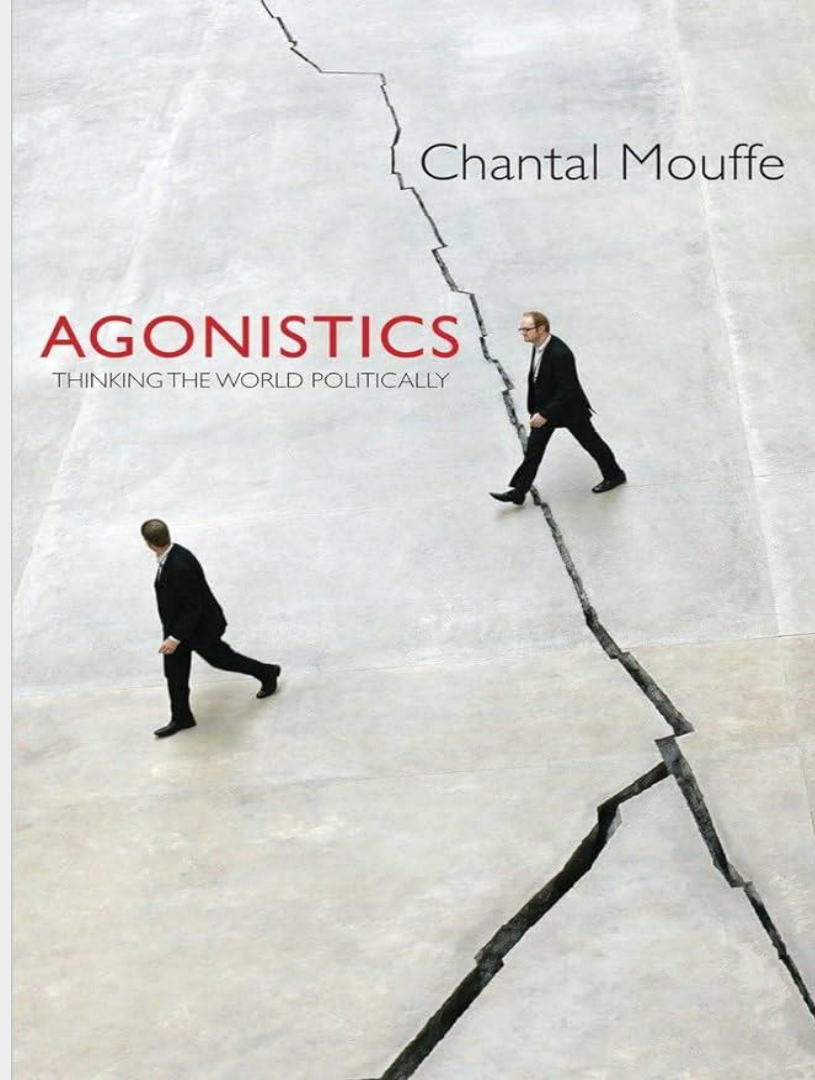
Μάθημα 11ο: Αγωνιστική ελευθερία (Μουφ)

Διδάσκων:
Βαγγέλης Παπαδημητρόπουλος

Σκοπός του μαθήματος

Η κατανόηση των βασικών στοιχείων
της αγωνιστικής ελευθερίας στη
Μουφ

Εργογραφία Σαντάλ Μουφ

- (με τον [Ερνέστο Λακλάου](#)) *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, εκδ. Verso, Λονδίνο & Νέα Υόρκη 1985
- *The Return of the Political*, εκδ. Verso, Λονδίνο & Ν. Υόρκη 1993
- *Le politique et ses enjeux - Pour une démocratie plurielle*, εκδ. La Découverte/MAUSS, Παρίσι 1994
- *The Democratic Paradox*, εκδ. Verso, Λονδίνο & Ν. Υόρκη 2000
- *On the Political*, εκδ. Routledge, Abingdon N. Υόρκης 2005
- *Hegemony, Radical Democracy, and the Political*, επιμ. James Martin, εκδ. Routledge, Λονδίνο 2013
- *Agonistics: Thinking The World Politically*, εκδ. Verso, Λονδίνο & Ν. Υόρκη 2013
- *Podemos: In the Name of the People* (μια συζήτηση με τον [Ίνιγο Ερεχόν](#), μετάφρ. Sirio Canos), εκδ. Lawrence & Wishart, 2016
- *For a Left Populism*, εκδ. Verso, Λονδίνο & Ν. Υόρκη 2018
- *Towards a Green Democratic Revolution*, εκδ. Verso, Λονδίνο & Ν. Υόρκη 2022

Από τότε που οι άνθρωποι στοχάστηκαν την πολιτική, αμφιταλαντεύονται ανάμεσα σε δύο διαμετρικά αντίθετες ερμηνείες. Για ορισμένους, **η πολιτική είναι κατ' ουσίαν ένας αγώνας, μια πάλη**, η εξουσία που επιτρέπει στα άτομα και τις ομάδες που την κατέχουν να εξασφαλίσουν την κυριαρχία τους πάνω στην κοινωνία, και να ωφεληθούν από αυτή. Για τους άλλους, **η πολιτική είναι μια προσπάθεια να εγκαθιδρυθεί η τάξη και η δικαιοσύνη, η εξουσία που διασφαλίζει το γενικό συμφέρον και το κοινό αγαθό** [...] ένα μέσο για την ενσωμάτωση όλων των ατόμων στην κοινότητα [...] Η εικόνα του Ιανού, του διπρόσωπου θεού [...] εκφράζει τη βαθύτερη πολιτική πραγματικότητα.

Duverger 1964: 20, 22

Το πολιτικό και η πολιτική

Αν θέλουμε να εκφράσουμε τη διάκριση αυτή με φιλοσοφικό τρόπο, θα μπορούσαμε, δανειζόμενοι το λεξιλόγιο του Χάιντεγκερ, να πούμε ότι η πολιτική αναφέρεται στο “οντικό” επίπεδο, ενώ “το πολιτικό” έχει να κάνει με το οντολογικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι το οντικό αφορά τις πολύπτυχες πρακτικές της συμβατικής πολιτικής ενώ το οντολογικό αφορά τον ίδιο τον τρόπο που θεσπίζεται η κοινωνία [...] Ειδικότερα, διαχωρίζω “το πολιτικό” από “την πολιτική” ως εξής: **με τον όρο “το πολιτικό” εννοώ τη διάσταση του ανταγωνισμού, την οποία θεωρώ συστατική της ανθρώπινης κοινωνίας**, ενώ με “την πολιτική” εννοώ το σύνολο των πρακτικών και των θεσμών μέσω των οποίων δημιουργείται μια τάξη και οργανώνεται η ανθρώπινη συνύπαρξη στο περιβάλλον της συγκρουσιακότητας που διαμορφώνει το πολιτικό.

Μουφ, Επι του Πολιτικού, σελ. 16

Η Μουφ εκλαμβάνει το πολιτικό ως ένα πεδίο ανταγωνισμού, εξουσίας και σύγκρουσης.

“Για να καταλάβουμε το πολιτικό ως την πάντοτε παρούσα δυνατότητα του ανταγωνισμού θα πρέπει να αποδεχτούμε την έλλειψη ενός τελικού θεμελίου και να αναγνωρίσουμε τη διάσταση της μη αποφασισιμότητας που διαπερνά την κάθε τάξη.”

Μουφ, Επί του Πολιτικού, σελ. 25

Ένταση μεταξύ φιλελευθερισμού και δημοκρατίας

“Οι φιλελεύθεροι και οι δημοκράτες (ή οι ρεπουμπλικάνοι) διαφωνούσαν ανέκαθεν για το ποιός θα έπρεπε να έχει το πρωτείο - τα ανθρώπινα δικαιώματα ή η λαϊκή κυριαρχία. Για τους φιλελεύθερους, που ακολουθούν τον Λοκ, είναι σαφές ότι η ιδιωτική αυτονομία, την οποία εγγυώνται τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου, είναι πρωταρχική, ενώ οι δημοκράτες (και οι ρεπουμπλικάνοι) υποστηρίζουν, ακολουθώντας τον Ρουσσώ, ότι θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην πολιτική αυτονομία, την οποία καθιστά δυνατή ο δημοκρατικός καθορισμός των νόμων. Ενώ για τους φιλελεύθερους μια νόμιμη κυβέρνηση προστατεύει την ατομική ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, για τους δημοκράτες πηγή της νομιμότητας είναι η λαϊκή κυριαρχία.”

Μουφ, Επί του Πολιτικού, σελ. 101

Χάμπερμας (ισότητα) και Ρωλς (ελευθερία)

Η Μουφ διακρίνει δύο διαφορετικές παραδόσεις στην ιστορία της πολιτικής σκέψης και μια ένταση μεταξύ των εννοιών της ελευθερίας και της ισότητας που προσγράφονται στον φιλελευθερισμό και τη δημοκρατική σκέψη αντίστοιχα. Ο μεν φιλελευθερισμός προάγει την ατομική ελευθερία, η δε δημοκρατική σκέψη την ισότητα και τη λαϊκή κυριαρχία. Υπάρχει, επομένως, μια ένταση μεταξύ του ατόμου και της κοινότητας, του ατομικού και του συλλογικού συμφέροντος.

Ένα καντιανής έμπνευσης μοντέλο δημοκρατίας έχει επιχειρήσει να αμβλύνει αυτήν την ένταση διαμέσου ενός ορθολογισμού που παίρνει τη μορφή:

- είτε της επικοινωνιακής ορθολογικότητας του Χάμπερμας, η οποία βασίζεται στην ισχύ του βέλτιστου επιχειρήματος στο πλαίσιο μιας αβίαστης ιδανικής ομιλιακής κατάστασης
- είτε της δικαιοσύνης ως ακριβοδικίας του Ρωλς, η οποία εισάγει την υπόθεση περί μιας αρχικής κατάστασης που υιοθετεί ένα πέπλο άγνοιας στη βάση του οποίου δικαιώματα και υποχρεώσεις αποδίδονται αξιοκρατικά και αμερόληπτα σε όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως φυλής, τάξης, θρησκείας, κλπ.

Ο μεν Χάμπερμας επιχειρεί να διαλύσει την ένταση προς όφελος της ισότητας και της δημοκρατίας, ο δε Ρωλς προς όφελος του πλουραλισμού και της ελευθερίας.

Δημοκρατία ως αγωνιστικός πλουραλισμός

Η Μουφ αντιτίθεται τόσο στο μοντέλο της διαβουλευτικής δημοκρατίας του Χάμπερμας που επιχειρεί να συμφιλιώσει την ισότητα με την ελευθερία με όρους μιας αβίαστης επικοινωνιακής ορθολογικότητας όσο και στο μοντέλο της διαδικασιακής δημοκρατίας του Ρωλς που επιδιώκει να εξασφαλίσει την επάλληλη συναίνεση ενός πλουραλισμού εύλογων απόψεων περί δικαιοσύνης που συνάδουν με τις δημοκρατικές διαδικασίες ενός φιλελεύθερου πολιτεύματος.

Η Μουφ υποστηρίζει ότι η φιλελεύθερη σκέψη παραμένει προσδεδεμένη στον ατομικισμό και τον ορθολογισμό. Αποκλείει τη φύση των συλλογικών ταυτοτήτων και πιστεύει στη δυνατότητα μιας καθολικής συναίνεσης που βασίζεται στον λόγο. Η δημοκρατική πολιτική δεν αφορά το συμβιβασμό αντιμαχόμενων συμφερόντων, ούτε τη διαμόρφωση μιας “ορθολογικής”, δηλαδή πλήρως περιεκτικής, συναίνεσης, χωρίς κανέναν αποκλεισμό.

Η Μουφ ομονοεί με τον φιλελευθερισμό ότι ο πλουραλισμός είναι το κύριο γνώρισμα των μοντέρνων δημοκρατιών αλλά δεν μπορεί να εξομαλυνθεί ή ομογενοποιηθεί στη βάση μιας ορθολογικής διαβουλευτικής ή διαδικασιακής συναίνεσης. Απεναντίας, η Μουφ υποψιάζεται τους κινδύνους του ορθολογισμού και προτάσσει το δημοκρατικό μοντέλο ενός αγωνιστικού πλουραλισμού που δεν θέλει να εξαλείψει ή να κυριαρχήσει ορθολογικά τη μη αποφασισισμότητα του πολιτικού, αλλά αναγνωρίζει την ίδια τη δυνατότητα της απόφασης ως τη συνθήκη της ελευθερίας και του πλουραλισμού.

Έτσι, η Μουφ επανατοποθετεί το συναίσθημα και συλλογικές μορφές ταύτισης στο κέντρο της πολιτικής.

“Το πολιτικό επιδιώκει το σχηματισμό ενός “εμείς” που αντιτίθεται σε “αυτούς” και αφορά πάντα συλλογικές μορφές ταύτισης· συνδέεται με τη σύγκρουση και τον ανταγωνισμό και αποτελεί συνεπώς ένα πεδίο αποφάσεων, όχι ελεύθερης συζήτησης.”

Μουφ. Επί του Πολιτικού, σελ. 19

Μουφ και Σμιτ

Η Μουφ λειαίνει την σμιτιανή θεώρηση του πολιτικού ως έκφραση του ανταγωνισμού μεταξύ φίλου και εχθρού, για να προτείνει ένα νέο όραμα φιλελεύθερης δημοκρατικής πολιτικής, το οποίο ασπάζεται τον πλουραλισμό και την αντιπαράθεση μέσα σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Η αφετηριακή ιδέα του Σμιτ απ' όπου εκκινεί η Μουφ είναι ότι οι πολιτικές ταυτότητες εδράζονται σε σχέσεις του τύπου εμείς/αυτοί. Για να συγκροτήσουμε μια ταυτότητα θα πρέπει να προσδιορίσουμε τη διαφορά της από άλλες. Ένας πολιτικός φορέας, ένα “εμείς”, μπορεί να σχηματιστεί εφόσον αυτό το “εμείς” διαχωριστεί από ένα “αυτοί”.

Ενώ συγκλίνει με τον Σμιτ ως εδώ, διαφοροποιείται στη συνέχεια καθώς διευκρινίζει ότι η σχέση εμείς/αυτοί δεν αποτελεί απαραίτητα μια ανταγωνιστική διαμάχη φίλου/εχθρού. Ο ανταγωνισμός δεν είναι μια αναγκαιότητα. Μπορούμε να αποτρέψουμε τον ανταγωνισμό και να εφαρμόσουμε σχήματα μιας αντιπαράθεσης εμείς/αυτοί που συνάδουν με την πλουραλιστική δημοκρατία.

Μονιστική θεώρηση του πολιτικού ως σύγκρουση

Η Μουφ επεξεργάζεται τις ακόλουθες θέσεις:

1. η σύγκρουση είναι το ουσιώδες πεδίο του πολιτικού
2. η συναίνεση αφορά στις γενικές προϋποθέσεις της δημοκρατικής πολιτικής, δηλαδή στην αποδοχή των ηθικών αξιών της ελευθερίας και της ισότητας
3. μια πολιτική της φιλίας, της συνεννόησης και της αλληλεγγύης μεταξύ διαφορετικών θέσεων δεν είναι δυνατή

Στρατεύεται έτσι σε μια αποκλειστική και μονιστική έννοια του πολιτικού θεωρούμενου ως σύγκρουση μεταξύ αντιτιθέμενων πολιτικών θεωριών.

Η εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατίας απαιτεί μια **σύγκρουση νόμιμων δημοκρατικών πολιτικών θέσεων** [...] Η **συναίνεση** είναι αναμφίβολα αναγκαία, αλλά θα πρέπει να συνοδεύεται από τη διαφωνία. Η συναίνεση είναι απαραίτητη σε ό, τι αφορά τους καταστατικούς θεσμούς της δημοκρατίας και τις “ηθικοπολιτικές” αξίες που διέπουν την πολιτική ένωση - **ελευθερία και ισότητα για όλους** - αλλά θα υπάρχουν πάντοτε διαφωνίες για το νόημά τους και για τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να εφαρμοστούν.”

Μουφ, Επί του Πολιτικού, σελ. 40-41

Ανταγωνισμός και αγωνισμός

“Αν θέλουμε να αναγνωρίσουμε, από τη μια, τη μονιμότητα της ανταγωνιστικής διάστασης της σύγκρουσης και να δεχθούμε, από την άλλη, τη δυνατότητα “εξημέρωσής” της, πρέπει να συλλάβουμε ένα τρίτο τύπο σχέσης. Αυτός είναι ο τύπος σχέσης που έχω προτείνει να ονομάσουμε “αγωνισμό”. Ενώ ο ανταγωνισμός είναι μια σχέση εμείς/αυτοί στην οποία οι δυο πλευρές είναι εχθρικές και δεν έχουν κανένα κοινό έδαφος, ο αγωνισμός είναι μια σχέση εμείς/αυτοί στην οποία τα αντιπαρατιθέμενα μέρη, αν και αναγνωρίζουν ότι δεν υπάρχει καμία ορθολογική λύση στη σύγκρουσή τους, αποδέχονται ωστόσο τη νομιμότητα των ανταγωνιστών τους. Είναι “αντίπαλοι”, όχι εχθροί. Αυτό σημαίνει πως, όταν συγκρούονται, θεωρούν ότι ανήκουν στην ίδια πολιτική ένωση, ότι μοιράζονται έναν κοινό συμβολικό χώρο μέσα στον οποίο λαμβάνει χώρα η σύγκρουση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι έργο της δημοκρατίας είναι να μετατρέψει τον ανταγωνισμό σε αγωνισμό.”

Μουφ, Επί του Πολιτικού, σελ. 29

“Ένας αντίπαλος είναι ένας εχθρός, αλλά ένας νόμιμος εχθρός με τον οποίο υπάρχει ένα κοινό έδαφος επειδή μοιραζόμαστε την κοινή προσήλωση στις ηθικοπολιτικές αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατίας: την ελευθερία και την ισότητα. Αλλά διαφωνούμε αναφορικά με το νόημα και την εφαρμογή αυτών των αρχών και μια τέτοια διαφωνία δεν μπορεί να επιλυθεί μέσω της διαβούλευσης και της ορθολογικής συζήτησης [...] Η αποδοχή της άποψης του αντίπαλου απαιτεί τη ριζική αλλαγή μιας πολιτικής ταυτότητας. Πρόκειται περισσότερο για μεταστροφή παρά για πειθώ βασισμένη σε ορθολογικά επιχειρήματα.”

Μουφ, The Democratic Paradox, σελ. 102

Αγωνιστική ελευθερία

Ο δημοκρατικός αγωνισμός, με τους όρους της Μουφ, κατοχυρώνει την ελευθερία της πολιτικής διαπάλης μεταξύ αντιμαχόμενων ηγεμονικών σχεδίων, τα οποία αποδίδουν διαφορετικά νοήματα στην ελευθερία και την ισότητα.

Μια δημοκρατική πολιτική ένωση οικοδομείται γύρω από έναν κοινό συμβολικό χώρο, τις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, τις οποίες συμμερίζονται οι πολιτικοί αντίπαλοι.

Η συναίνεση γύρω από αυτές τις αξίες (μεταξύ των δημοκρατών) συνοδεύεται από μια αέναη διαμάχη γύρω από τις διαφορετικές δυνατές μεταφράσεις τους σε επιμέρους φιλελεύθερα, σοσιαλδημοκρατικά, ριζοσπαστικά, δημοκρατικά και άλλα προγράμματα.

Κιουπκιολής, Το Πολιτικό, σελ. 82

Αγωνιστικός πλουραλισμός και ηγεμονία

Στην αγωνιστική πολιτική, με την οποία η Μουφ θέλει να εξημερώσει την εχθρότητα, οι αντιπαρατιθέμενοι είναι νόμιμοι αντίπαλοι που μοιράζονται μια ηθικο-πολιτική πίστη σε δημοκρατικές αρχές. Αλλά η διαφωνία τους δεν μπορεί να ξεπεραστεί με ορθολογική συζήτηση και διαβούλευση. Επιλύεται μέσω ενός αγώνα εξουσίας στον οποίο η μια πολιτική παράταξη επικρατεί επί του αντιπάλου της και κατακτά την ηγεμονία. Μια συναίνεση χωρίς εξαναγκασμό είναι εξ ορισμού ανέφικτη στις πολιτικές κοινότητες. Θα πρέπει ν' απεμπολήσουμε την ιδέα μιας κοινωνίας χωρίς ανάγκη για νόμο ή το κράτος, το όνειρο ενός συμφιλιωμένου κόσμου που θα είχε ξεπεράσει την εξουσία, την κυριαρχία και την ηγεμονία.

Ο αγωνιστικός πλουραλισμός αποκαλύπτει την αδυναμία εγκαθίδρυσης μιας συναίνεσης χωρίς αποκλεισμό. Η στιγμή της απόφασης σημαδεύει το πεδίο της πολιτικής και εισάγει ένα στοιχείο καταναγκασμού και βίας που δεν μπορεί ποτέ να εξαλειφθεί.

Ηγεμονία

Σε συνεργασία με τον Ερνέστο Λακλάου, η Μουφ εκλαμβάνει την έννοια της ηγεμονίας κατά το μοντέλο της ριζοσπαστικής και πλουραλιστικής δημοκρατίας όπου αντιπαρατιθέμενες πολιτικές θεωρίες ανταγωνίζονται για την κατάληψη της εξουσίας μέσω της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Η κατάληψη της εξουσίας και η συνακόλουθη ηγεμονία εγκαθιδρύεται όταν επιτυγχάνεται μια αλυσίδα ισοδυναμίας μεταξύ διαφορετικών αιτημάτων σε ένα πολιτικό πρόταγμα που ενοποιεί τα διαφορετικά αιτήματα στη βάση μιας κοινά αποδεκτής λογικής, η οποία δεν υποτάσσει τη διαφορετικότητά τους.

Σε μια ριζοσπαστική και πλουραλιστική δημοκρατία, διαφορετικά αιτήματα, κινήματα και συλλογικότητες συμφωνούν σε κάποια βασικά σημεία ενός κοινού πολιτικού προγράμματος που ανάγεται σε πολιτική ηγεμονία, η οποία αποκλείει ανταγωνιστικά πολιτικά προγράμματα.

Μεταμοντερνισμός και αγωνιστικός πλουραλισμός

“Είναι, επομένως, αναγκαίο να διακρίνω τη θέση που υποστηρίζω εδώ από τον τύπο του ακραίου πλουραλισμού που δίνει έμφαση στην ετερογένεια και στην ασυμμετρία και σύμφωνα με τον οποίο ο πλουραλισμός - κατανοητός ως η απόδοση αξίας σε όλες τις διαφορές - δεν έχει όρια. Εκτιμώ ότι, παρά την αξίωση για περισσότερη δημοκρατικότητα, μια τέτοια προοπτική μας αποτρέπει να δούμε πως συγκεκριμένες διαφορές είναι κατασκευασμένες ως σχέσεις υποταγής, τις οποίες θα έπρεπε να αμφισβητήσει μια δημοκρατική πολιτική. Σύμφωνα με αυτή την μεταμοντέρνα εκδοχή, υπάρχει μόνο μια πληθώρα ταυτοτήτων χωρίς ένα κοινό παρανομαστή και είναι αδύνατο να διακρίνουμε μεταξύ διαφορών που υπάρχουν αλλά δεν θα έπρεπε να υπάρχουν και μεταξύ διαφορών που δεν υπάρχουν και θα έπρεπε να υπάρχουν.”

Mouf, The Democratic Paradox, p, 20

Νεοφιλελευθερισμός, ηγεμονία και αντι-ηγεμονία

Οι Λακλάου και Μουφ θεωρούν ότι από το 1980 και μετά έχει εγκαθιδρυθεί η πολιτική ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού, η οποία πρεσβεύει την επικράτηση του μοντέλου του καπιταλισμού και την ανάλογη διάβρωση του πολιτικού που συνοδεύεται από πολιτικές θεωρήσεις περί μεταδημοκρατίας και του τέλους της πολιτικής. Μια σειρά από στοχαστές όπως ο Γκίντενς και ο Κράουτς θεωρούν ότι η πολιτική έχει πλέον μετατραπεί σε μια τεχνοκρατική και οικονομική διαχείριση ειδικών στη βάση μιας διευρυμένης ορθολογικής συναίνεσης. Οι πολιτικές διαδικασίες και θεσμοί αντικαθίστανται σιγά σιγά από επιτροπές μάνατζερ, οικονομολόγων και επιστημόνων.

Απέναντι στην ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού, οι Λακλάου και Μουφ προτάσσουν την αντι-ηγεμονία ενός αριστερού λαϊκισμού που προϋποθέτει τον σχηματισμό μιας αλυσίδας ισοδυναμίας μεταξύ των αιτημάτων της εργατικής τάξης, των μεταναστών, του πρεκαριάτου της μεσαίας τάξης καθώς και άλλα αιτήματα όπως αυτά της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Ο σκοπός αυτής της ισοδυναμίας θα ήταν η δημιουργία μιας αντι-ηγεμονίας που θα επιτρέψει τη ριζοσπαστικοποίηση της δημοκρατίας.

Αντιπροσώπηση και αριστερός λαϊκισμός

Το βασικό πρόβλημα με τους υπάρχοντες θεσμούς αντιπροσώπησης είναι ότι δεν επιτρέπουν την αγωνιστική αντιπαράθεση μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών προταγμάτων, κάτι που αποτελεί την ίδια τη συνθήκη μιας ζωντανής δημοκρατίας. Είναι η έλλειψη μιας αγωνιστικής αντιπαράθεσης, όχι το γεγονός της αντιπροσώπησης, που στερεί από τους πολίτες την έκφραση γνώμης. Η λύση δεν βρίσκεται στην κατάργηση της αντιπροσώπησης αλλά στην εγκαθίδρυση πιο αντιπροσωπευτικών θεσμών. Αυτός είναι ο σκοπός μιας αριστερής λαϊκίστικης στρατηγικής.

Mouf, For a Left Populism, p. 56-57

Αντιπροσώπηση, άμεση δημοκρατία, το κοινό και τα κοινά.

“Σ’ αντίθεση με την πεποίθηση των φιλελευθέρων, το κράτος δεν είναι ένα ουδέτερο πεδίο. Είναι πάντα ηγεμονικά δομημένο και αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο αντι-ηγεμονικής πάλης [...] Σύμφωνα με το αγωνιστικό μοντέλο, υπάρχει μια πληθώρα αγωνιστικών δημόσιων χώρων, όπου κάποιος θα μπορούσε να παρέμβει για να ριζοσπαστικοποιήσει τη δημοκρατία. Ο παραδοσιακός πολιτικός χώρος του κοινοβουλίου δεν είναι ο μοναδικός όπου παίρνονται πολιτικές αποφάσεις και, ενώ οι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί πρέπει να παίζουν καθοριστικό ρόλο, νέες μορφές δημοκρατικής αντιπροσώπησης είναι αναγκαίες για να ριζοσπαστικοποιήσουν τη δημοκρατία [...] Άμεσες μορφές δημοκρατίας μπορεί να είναι κατάλληλες για κάποιες περιπτώσεις και μια ποικιλία από μορφές συμμετοχικής δημοκρατίας σε άλλες περιπτώσεις [...] Αναφορικά με την έννοια του κοινού που είναι της μοδός, ενώ την θεωρώ ακατάλληλη ως γενική οργανωτική αρχή της κοινωνίας, νομίζω ότι πρακτικές του κοινωνείν μπορούν να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο σε μια σειρά από χώρους όπως στη μάχη ενάντια σε διαδικασίες ιδιωτικοποίησης αγαθών τα οποία, όπως το νερό, θα έπρεπε να αναγνωριστούν ότι ανήκουν στα κοινά αγαθά.”

Mouf, For a Left Populism, p. 68-69

Η αγωνιστική δημοκρατία υποστηρίζει και αναβαθμίζει την ίση ελευθερία στην κοινωνική ζωή διευκολύνοντας την αμφισβήτηση και την ανατροπή σχέσεων ανισότητας, καταπίεσης και αδικίας, και αφήνοντας μεγαλύτερα περιθώρια για την ανάδυση νέων ταυτοτήτων και πολιτικών οριζώντων που διεκδικούν τα δικά τους δικαιώματα.

Συνεπώς, ο δημοκρατικός αγωνισμός, όπως τον οραματίζεται η Μουφ, η οποία τοποθετεί τη σύγκρουση στο κέντρο και φιλοδοξεί να “εκπολιτίσει” την πολιτική διαμάχη, συντείνει στην ίση ελευθερία και μπορεί να συνδράμει σε μια διηνεκή “πλήθυνση” των διαφορών που απολαμβάνουν στην πράξη ίσες ελευθερίες.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ

“Το λάθος του φιλελεύθερου ορθολογισμού είναι ότι αγνοεί τη συναισθηματική διάσταση που κινητοποιούν οι συλλογικές ταυτίσεις και ότι φαντάζεται πως αυτά τα δήθεν αρχαϊκά “πάθη” θα εξαφανιστούν αναπόφευκτα με τη διάδοση του ατομικισμού και την πρόοδο της ορθολογικότητας. Ως αποτέλεσμα, η δημοκρατική θεωρία δυσκολεύεται ιδιαίτερα να συλλάβει τη φύση “μαζικών” πολιτικών κινημάτων και φαινομένων όπως ο εθνικισμός. Ο ρόλος που παίζουν τα “πάθη” στην πολιτική φανερώνει ότι, για να κατανοήσει η φιλελεύθερη θεωρία “το πολιτικό”, δεν αρκεί να αναγνωρίσει την ύπαρξη ενός πλήθους αξιών και να εξάρει τη σημασία της ανοχής. Η δημοκρατική πολιτική δεν μπορεί να περιορίζεται στην επίτευξη συμβιβασμών ανάμεσα σε διαφορετικά συμφέροντα ή αξίες ή στη διαβούλευση γύρω από το κοινό αγαθό· θα πρέπει να μπορεί να επηρεάζει πραγματικά τις επιθυμίες και τις φαντασιώσεις του λαού. Για να μπορεί να κινητοποιεί τα πάθη υπέρ δημοκρατικών σχεδίων, η δημοκρατική πολιτική θα πρέπει να έχει στρατευμένο χαρακτήρα. Αυτή είναι πράγματι η λειτουργία της διαίρεσης αριστερά/δεξιά και θα πρέπει να αντισταθούν στους μεταπολιτικούς θεωρητικούς που μας καλούν να σκεφτούμε “πέρα από την αριστερά και την δεξιά”.

Μουφ, Επί του Πολιτικού, σελ. 12

Κριτική στη Μουφ

Τα θεμελιώδη οντολογικά και επιστημολογικά αξιώματα της Μουφ, που υποθέτουν την ενδεχομενικότητα της ύπαρξης και την απουσία αντικειμενικών επιστημολογικών βεβαιοτήτων, αντιφάσκουν με την ουσιοκρατία και τον δογματισμό που χαρακτηρίζουν εν μέρει τη σκέψη της. Εγγράφει μια πάγια και μοναδική ουσία στο πολιτικό: τη διάσταση του ανταγωνισμού, της εξουσίας, του εξαναγκασμού, του αποκλεισμού και της ηγεμονίας. Αλλά αυτή η κίνηση έρχεται σε σύγκρουση με την αντι-ουσιοκρατική κοσμοθεωρία που ενστερνίζεται.

Η Μουφ παραμένει προσκολλημένη σε ένα υπολειματικό σμιτιανισμό που ανάγει στενά το πολιτικό στον ανταγωνισμό. Ο ανταγωνισμός είναι μια δυνατότητα και όχι μια αναγκαιότητα. Ενώ είναι αδύνατη μια τελική επίλυση των συγκρούσεων, όπως ορθά διατείνεται η Μουφ, είναι δυνατές εν γένει ορθολογικές διαβουλεύσεις και μη εξαναγκαστικές συναινέσεις. Τόσο η ελεύθερη συμφωνία όσο και η ανεπίλυτη διαφορά παραμένουν πολιτικές δυνατότητες.

Κάθε πολιτική απόφαση εξαλείφει μια εναλλακτική δυνατότητα. Αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι κάθε συλλογική απόφαση επιβάλλεται καταναγκαστικά στα μέλη μιας άλλης πολιτικής οντότητας. “Αυτοί” ενάντια στους οποίους αυτοπροσδιοριζόμαστε δεν είναι απαραίτητο να αποτελούν μια άλλη πολιτική παράταξη που καταπιέζεται ή εξοστρακίζεται από την πολιτική μας συλλογικότητα και υπόκειται σε σχέσεις εξουσίας.

Αν η ολοκλήρωση μιας συζήτησης είναι πάντα μια προσωπική επιλογή, μια απόφαση, που δεν απορρέει από τον αντικειμενικό Λόγο, τότε, όπως και στην περίπτωση της αποφασιοκρατίας του Σμιτ, άλλα μέρη στη συζήτηση γύρω από την πολιτική δικαιούνται επίσης να αποφασίσουν διαφορετικά, υιοθετώντας μια διαφορετική εννόηση της πολιτικής.

Αναμφίβολα, όταν η συναίνεση γίνεται το άλφα και το ωμέγα της συλλογικής διαβούλευσης, μπορεί να καταπνίξει τη διαφωνία. Επίσης, μια επίφαση κοινωνικής συναίνεσης μπορεί να υποκρύπτει συστημική βία και αδικία που δεν αμφισβητούνται στο παρόν. Από την άλλη, μια έκδηλη απουσία συναίνεσης είναι συχνά το σύμπτωμα δραματικών ανισοτήτων και αδικιών. Μπορεί να δηλώνει ότι οι κυβερνήσεις αγνοούν απροκάλυπτα τη βούληση των πολιτών ή ότι οι επιθετικές πλειοψηφίες καταστρατηγούν τα δικαιώματα μειονοτήτων. Συνεπώς, η πολιτική επιλογή ανάμεσα στη συναίνεση ή τη διαφωνία, τη συμπερίληψη ή την αντίθεση, θα πρέπει να υπόκειται σε ανοικτή πολιτική κρίση ανάλογα με τις περιστάσεις.

Κιουπκιολής, Το Πολιτικό, σελ. 93

Το επιχείρημα των Λακλάου και Μουφ για την αναπόφευκτη ηγεμονική φύση του πολιτικού δεν στέκει τόσο οντολογικά όσο και λογικά.

Ο πλουραλισμός και ο ανταγωνισμός του κοινωνικού δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ούτε ηγεμονία ούτε διπολικότητα αλλά μπορεί εξίσου να εκφραστεί σε ετερογένεια και πολυπολικότητα. Ούτε η διαφορά συνεπάγεται αναγκαστικά σύγκρουση αφού επιδέχεται συνεργασία και συμφωνία.

Η ριζοσπαστική δημοκρατική αλλαγή που οραματίζονται οι Λακλάου και Μουφ δεν περνάει αναγκαστικά μέσα από ένα απλουστευτικό διπολικό σχήμα μιας παραδοσιακής πολιτικής αντιπαράθεσης μεταξύ του νεοφιλελευθερισμού και της ριζοσπαστικής και πλουραλιστικής δημοκρατίας.

Μια εναλλακτική επιλογή θα μπορούσε να είναι η πολυπολική και ετερογενή αποδόμηση και ανασύνθεση του καπιταλιστικού φαντασιακού στην κατεύθυνση ενός μετακαπιταλιστικού μοντέλου παραγωγής που συμφιλιώνει τον φιλελευθερισμό και τον μαρξισμό στη βάση της επάλληλης συναίνεσης και του αμοιβαίου πλεονεκτήματος για μια πληθώρα ομάδων συμφερόντων και φαντασιακών.

ΣΥΝΟΨΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ

- Εργογραφία Σανταλ Μουφ
- Το Πολιτικό και η Πολιτική
- Ένταση μεταξύ φιλελευθερισμού και δημοκρατίας
- Χάμπερμας και Ρωλς
- Δημοκρατία ως αγωνιστικός πλουραλισμός
- Μουφ και Σμιτ
- Μονιστική θεώρηση του πολιτικού ως σύγκρουση
- Ανταγωνισμός και αγωνισμός
- Αγωνιστική ελευθερία
- Αγωνιστικός πλουραλισμός και ηγεμονία
- Ηγεμονία
- Μεταμοντερνισμός και αγωνιστικός πλουραλισμός
- Νεοφιλελευθερισμός, ηγεμονία και αντι-ηγεμονία
- Αντιπροσώπευση και αριστερός λαϊκισμός
- Αντιπροσώπευση, άμεση δημοκρατία, το κοινό και τα κοινά
- Αριστερά και τα πάθη του πολιτικού
- Κριτική στη Μουφ